

Nr 8

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner angående ytterkuvert till äktamakeförsändelse vid allmänna val.

I de till konstitutionsutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 188 i första kammaren av herrar *Kristiansson* och *Mossberger* och nr 221 i andra kammaren av herr *Bengtsson* i Halmstad hemställas, »att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en prövning av sättet att i lagen om val till riksdagen och i den kommunala vallagen införa bestämmelser om hur det skall förfaras med ytterkuvert till äktamakeförsändelse, sedan denna avlämnats till valförrättaren».

Angående motiveringen får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 188.

Gällande bestämmelser

I § 24 RO stadgas, att rösträtt ej må utövas av annan valberättigad än den som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som till följd av vistelse utom riket eller yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att iakttaga sådan inställelse, må, i den utsträckning och under de villkor som stadgas i nyssnämnda lag, före valet avgiva valsedel, dels ock make må, i den ordning som stadgas i samma lag, avgiva valsedel genom andra maken.

Lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen innehåller utförliga bestämmelser om röstning genom make vid valförrättning (förstnämnda lag 62—64, sistnämnda lag 28—30 §§). Bestämmelserna innebär i huvudsak följande.

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet. För sådan valsedelsförsändelse skall användas ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert, båda av särskilt slag. Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet. Vittnet intygar å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är av stadgat slag samt att därå är tecknad förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt

skick och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Historik

De svenska bestämmelserna om röstning vid riksdagsmannaval hade ända till år 1921 det innehållet, att rösträtt ej fick utövas av annan valberättigad än den, som vid valtillfället personligen inställde sig. Sistnämnda år antogs emellertid slutligt bestämmelser, varigenom vid andrakammarval dels röstning utan personlig inställelse (valedelsförsändelse exempelvis med posten) medgavs för vissa kategorier, som av yrkes- eller tjänsteförpliktelse var hindrade att personligen inställa sig, dels ock make erhöll rätt att, i den ordning som stadgades i vallagen, avgiva valedel genom sin make, om denne var röstberättigad. Ändringarna hade sin grund i önskemål om att underlätta de gifta kvinnornas deltagande i valen; rösträtt för kvinnor vid andrakammarval infördes samma år, 1921. För vissa kommunala val (val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landstingsmän) infördes motsvarande möjligheter till valedelsförsändelser år 1920 genom lag den 30 juni samma år (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valedel etc. I sammanhang därmed avskaffades den dittills vid nämnda kommunala representantval förekommande fullmaktsröstningen. I 8 § av nämnda lag stadgades, för de fall då äkta makar båda var röstberättigade, rätt för den ena maken att ingiva valedel genom den andra.

I samband med ovannämnda ändringar infördes även bestämmelser om anordnande av äktamakeförsändelse och om förfarandet vid valförrättarens mottagande av försändelsen. Dessa bestämmelser kvarstår fortfarande i hudsak oförändrade.

Efter lagändringar 1937, 1942 och 1944 förelåg rätt för make att genom den andra maken, om denne var röstberättigad, avgiva valedel vid andrakammarval och kommunala val såväl då röstningen skedde vid valförrättning som då den skedde på postanstalt, beskickning eller konsulat. I sistnämnda fall (röstning inför röstmottagare) var det dock en förutsättning att den valedelslämnande maken också själv röstade.

I proposition 1956:166 föreslog Kungl. Maj:t på grundval av ett av 1955 års valutredning i slutet av år 1955 avlämnat delbetänkande (stencilerat) bl. a., att kravet på att den valedelslämnande maken själv skulle vara röstberättigad borde slopas beträffande avlämnande av äktamakeförsändelse vid valförrättning. Däremot föreslogs ej någon ändring i motsvarande avseende beträffande röstning på postanstalt, beskickning eller konsulat. Förslaget antogs av riksdagen.

I motion I: 386 till 1962 års riksdag av herr Lundström m. fl. hemställdes, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av lagen om val till riksdagen (§ 74) samt den kommunala vallagen (§ 39) att kravet på att den som röstar för make inför röstmottagare själv måste rösta samtidigt slopas samt att konstitutionsutskottet måtte utforma vederbörlig text i de berörda författningarna».

Konstitutionsutskottet, till vilket motionen hänvisades, yttrade i utlåtande 1962: 13:

Enligt utskottets mening synes motiven för ett slopande av kravet att den, som inför röstmottagare skall äga avlämna valsedel från sin make, själv samtidigt måste rösta vara av den art att motionärernas förslag bör närmare övervägas. Därvid kan de skäl som talar till förmån för den föreslagna ändrade regeln vägas mot de svårigheter som finnes av valteknisk art.

Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet anfört, och denna hemställan bifölls av riksdagen (rskr 185).

Motionerna

I motionerna anföres bland annat.

I § 64 första stycket säges att, sedan äktamakeförsändelsens ytterkuvert konstaterats vara korrekt, »bryter ordföranden ytterkuvertet». Därefter skall enligt andra stycket i samma paragraf ordföranden lägga ner innerkuvertet i valurnan.

Vad som därefter skall ske med det öppnade ytterkuvertet omförmäles inte i lagen. På detta ytterkuvert finns såväl den röstandes namn som namnet på det vittne som intygar att väljaren egenhändigt undertecknat förklaringen om att iordningställandet av äktamakeförsändelsen tillgått så som lagen föreskriver.

Föreskrifterna i berörda delar är desamma i den kommunala vallagen. Det synes oss inte vara tillfredsställande att vallagarna inte upptar någon regel för hur det efter ytterkuvertets brytande skall förfaras med handling av den karaktär ytterkuvertet har. Ett tillvägagångssätt, som förefaller oss naturligt, vore att ytterkuvertet, som av den nuvarande lagtexten att döma inte har någon funktion att fylla efter det att det öppnats, omedelbart efter valförrättningens slut förstördes. En annan möjlighet vore måhända att hela äktamakeförsändelsen med obrutet ytterkuvert nedlades i valurnan och i öppet skick sändes till Konungens befallningshavande på samma sätt som sker med äktamakeförsändelse vid poströstning. En olägenhet med detta senare förfaringssätt är givetvis att antalet oräknade valsedlar som kommer Konungens befallningshavande till handa blir större än som nu är fallet. Ett förstörande av de brutna ytterkuverten redan i anslutning till valförrättningen tycks oss därför från den synpunkten vara att föredraga, om det inte med hänsyn till andra omständigheter befinner olämpligt.

Under alla omständigheter synes det oss otillfredsställande att avsaknaden av bestämmelser om hur i detta avseende skall förfaras lett till varierande och godtycklig praxis i skilda valdistrikt. En prövning bör därför ske av möjligheterna att i såväl lagen om val till riksdagen som i den kommunala vallagen införa bestämmelser som reglerar det åsyftade förhållandet.

Utskottet

Det av motionärerna väckta spörsmålet avser enbart frågan angående bestämmelser om hur valförrättaren skall förfara med ytterkuvert till äktamakeförsändelse, sedan försändelsen mottagits vid förrättning som följes av preliminär sammanräkning inför valförrättaren.

Såsom motionärerna framhållit saknas bestämmelser i nämnda hänseende. Anvisningar i frågan saknas också i de av inrikesdepartementet utgivna promemoriorna för valförrättare. Å andra sidan finnes dock bestämmelser i vallagarna om vad av valmaterialet som i nu avsett fall skall insändas till Konungens befallningshavande. Då enligt sistnämnda bestämmelser nämnda ytterkuvert ej skall insändas, torde det motsättningsvis vara fullt tydligt att de skall i samband med förrättningen av valförrättaren förstöras. Spörsmålet är därför enligt utskottets mening huvudsakligen, huruvida valförrättarna på något sätt bör göras uppmärksamma på att kuverten sålunda skall förstöras. Utskottet delar ej motionärernas uppfattning att det i vallagarna bör införas lagbestämmelser därom. Emellertid torde, såsom motionärerna antytt, praxis i fråga om tidpunkten för förstörandet variera. För åstadkommande av ett effektivt skydd för valhemligheten är det givetvis önskvärt att nämnda kuvert — vilkas vittnespåskrifter i många fall kan antyda med vilket parti vederbörande röstat — förstöres före början av den preliminära sammanräkningen, vilken ofta bevistas av utomstående. Utskottet vill gärna medgiva, att ett påpekande i sådan riktning kan vara önskvärt. Emellertid skulle det enligt utskottets mening vara fullt tillräckligt att ett påpekande därom infördes i ovannämnda promemorior för valförrättare. Utskottet har under hand erfarit, att frågan om en dylik ändring av nämnda promemorior för närvarande överväges i inrikesdepartementet. Frågan är sålunda föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, och det kan förväntas, att promemoriorna i en eller annan form kommer att i framtiden innehålla råd angående förstörandet av ifrågavarande ytterkuvert. Någon riksdagens vidare åtgärd i saken torde därför ej behövas.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet därför hemställa, att ifrågavarande motioner I: 188 och II: 221 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 18 april 1963

På konstitutionsutskottets vägnar:

TORSTEN ANDERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Torsten Andersson, Damström, fru Segerstedt Wiberg, herrar Sveningsson, Olsén, Erik Olsson, Kronstrand, Dahl, fröken Stenberg och herr Dahlberg*; samt

från andra kammaren: herrar Spångberg, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Larsson i Luttra*, Nilsson i Östersund, Braconier, Alemyr, Hamrin i Jönköping*, Andersson i Billingsfors och Westberg.

* Ej närvarande vid justeringen.